

การศึกษาการใช้ภาษาของสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ และพระยาอนุมานราชธน ในหนังสือบันทึกเรื่องความรู้ต่าง ๆ

เอกพงศ์ ประสงค์เงิน*

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะภาษาในจดหมายโต้ตอบระหว่าง สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ กับพระยาอนุมานราชธน ในหนังสือบันทึกเรื่องความรู้ต่าง ๆ รวม ๕ เล่ม โดยศึกษาเฉพาะลายพระหัตถ์ และจดหมายกราบทูลที่ทรงมีและมีได้ตอบกันนับตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๓๕-๒๔๘๖ จำนวน ๔๓๖ ฉบับ

ผลการศึกษาพบว่า ๑. โครงสร้างของภาษาในการขึ้นต้นและลงท้ายจดหมาย สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงใช้คำขึ้นต้นลายพระหัตถ์ ๖ รูปแบบ และคำลงท้ายลายพระหัตถ์ ๒ รูปแบบ พระยาอนุมานราชธนใช้คำขึ้นต้นจดหมายกราบทูล ๔ รูปแบบ และใช้คำลงท้ายจดหมายกราบทูล ๔ รูปแบบ ๒. การเชื่อมโยงความ ทั้ง สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ และพระยาอนุมานราชธน ทรงใช้และใช้ประเภทการเชื่อมโยงความที่เหมือนกัน ๓ ประเภท คือ การใช้คำเชื่อม การอ้างถึง และการละ ๓. ลักษณะภาษาที่แสดงการเปลี่ยนหัวเรื่อง ทั้งสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ และพระยาอนุมานราชธน ทรงใช้และใช้ลักษณะภาษาที่แสดงการเปลี่ยนหัวเรื่องที่เหมือนกัน ๓ ประเภท คือ การใช้วลี การใช้ตัวเลข และการใช้คำ

* อาจารย์ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

Abstract

The research aims to study the usage and style of the language in the correspondence of Prince Narissaranuwattiwong and Phya Anumanrajadhon. The correspondence were recorded in a books of 5 volumes called, "The Records of the Variety of Knowledge". However, in this study, only the correspondence between 2479-2486 B.E. comprising 437 letters are studied.

The results of the study are as follows :

1. Usage of salutation and complimentary close

The study reveals that whereas Prince Narissaranuwattiwong used 6 types of salutation and 2 types of complimentary close, Phya Anumanrajadhon used 4 types of salutation and 2 types of complimentary close.

2. Cohesion

As for cohesion, the study reveals that both Prince Narissaranuwattiwong and Phya Anumanrajadhon used the same 3 kinds of cohesive device. They are conjunction, reference and ellipsis.

3. Topic Shift

the study reveals that both Prince Narissaranuwattiwong and Phya Anumanrajadhon used the same 3 kinds of marker to indicate topic shift. They are phrases, enumeration and certain words.

ความเป็นมาของปัญหา

ภาษาเป็นเครื่องมือสำคัญของมนุษย์ในการสื่อความคิดและการทำความเข้าใจซึ่งกันและกัน การใช้ภาษา คือการเลือกรูปภาษาที่เหมาะสมที่สุดในการสนองความต้องการในการสื่อสารเพื่อทำหน้าที่ทางสังคมในแต่ละสถานการณ์ การเลือกรูปภาษาเพื่อการสื่อสารทำได้หลายลักษณะ ทั้งที่เป็นการสื่อสารแบบเผชิญหน้ากัน และการสื่อสารแบบไม่เผชิญ

หน้ากัน การเขียนจดหมายเป็นการสื่อสารรูปแบบหนึ่งที่ไม่มีการเผชิญหน้ากันระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสาร การใช้ภาษาในจดหมายจึงต้องมีการขัดเกลาภาษาก่อนที่จะเขียน ในภาษาไทยมีเอกสารที่เป็นจดหมายโต้ตอบระหว่างบุคคลสำคัญหลายชุด เช่น พระราชหัตถเลขาของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงมิได้ตอบกับพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการระดับต่าง ๆ เนื้อหาในพระราชหัตถเลขามีทั้งที่เป็นพระราชวิจารณ์ พระราช-

คำริและพระราชวินิจฉัยในเรื่องต่าง ๆ และ
สาส์นสมเด็จ ซึ่งเป็นหนังสือที่รวบรวม
จดหมายโต้ตอบระหว่างสมเด็จฯ กรมพระยา-
ดำรงราชานุภาพกับสมเด็จฯ เจ้าฟ้ากรมพระยา-
นริศรานุวัดติวงศ์ เนื้อหาในจดหมายประกอบ
ด้วยความรู้หลากหลายสาขาวิชาเช่น ด้าน
อักษรศาสตร์ ประวัติศาสตร์ มานุษยวิทยา
คติชนวิทยา เป็นต้น

บันทึกเรื่องความรู้ต่างๆ เป็นหนังสือ
ที่รวบรวมจดหมายโต้ตอบระหว่างสมเด็จฯ
เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ กับ พระยา-
อนุমানราชชน สารในจดหมายจำนวน ๔๓๗
ฉบับมีเนื้อหาที่ครอบคลุมความรู้ด้านไทยศึกษา
ได้แก่ ขนบธรรมเนียม ราชประเพณีไทย
คติความเชื่อ ตำนาน ศิลปะ นาฏศิลป์ดนตรี
ที่สำคัญและมีคุณค่าอย่างยิ่ง คือ เป็นขุมคลัง
ความรู้ด้านนิรุกติศาสตร์ ได้แก่ การสันนิษฐาน
ที่มาของศัพท์ สำนวนต่าง ๆ ในภาษาไทย
ลักษณะเด่นอีกประการหนึ่ง คือ บุคคลทั้งสอง
ได้แสดงทัศนะที่สะท้อนให้เห็นถึงความเอา
ใจใส่ห่วงใยในเรื่องตำราหลักภาษาไทย ลักษณะ
ของไวยากรณ์ไทยว่าควรมีรูปแบบที่ถูกต้อง
เป็นอย่างไร ส่วนความรู้เรื่องช่างนั้น สมเด็จฯ
เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ได้ประทาน
ความรู้ด้านช่างไทยไว้อย่างถูกต้อง ชัดเจน
เป็นประโยชน์แก่การอ้างอิง และนำมาใช้ใน
งานช่างของไทย สมกับที่พระองค์ท่านทรง
ได้รับพระสมัญญานามจากพระบรมวงศานุวงศ์
ว่า “นายช่างใหญ่แห่งกรุงสยาม” หรือที่บรรดา
ช่างผู้เป็นศิษย์เรียกพระองค์ว่า “สมเด็จครู”

(วีระ อินพันทัง, ๒๕๔๒, หน้า ๒๕๖๐)

ม.ล. บุญเหลือ เทพยสุวรรณ (๒๕๐๖,
หน้า ๗๘-๘๒) ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับหนังสือ
บันทึกเรื่องความรู้ต่าง ๆ ไว้ว่า เป็นหนังสือ
ที่ให้ความรู้เกี่ยวกับความเป็นไทย ชีวิตไทยเป็น
อย่างยิ่ง และยังสะท้อนให้เห็นบุคลิกภาพของ
ความเป็นนักปราชญ์ของทั้งสองท่าน คือ การ
เป็นนักศึกษาค้นคว้า ดังที่ภาษาอังกฤษเรียกว่า
scholar และท่านค้นคว้าอย่างขบขัน คือ มิได้
ยึดมั่นหลงใหลในความรู้ที่ท่านค้นคว้าหามาได้
นอกจากนี้ ปราชญ์ทั้งสองท่านยังได้แสดง
ทัศนะที่สะท้อนให้เห็นถึงความห่วงใยต่อ
สังคมไทย อย่างที่เรียกว่าเป็นครู ในความหมาย
ของฝรั่งที่เรียกว่า นักปฏิรูป (reformer) ด้วย
การให้ความรู้ที่ถูกต้องแก่คนในสังคม

จากคุณค่า ประโยชน์ และลักษณะ
เด่นของหนังสือบันทึกเรื่องความรู้ต่าง ๆ ดัง
กล่าวมาแล้วข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษา
ลักษณะการใช้ภาษาในจดหมายโต้ตอบระหว่าง
สมเด็จฯ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์
กับพระยาอนุমানราชชน โดยใช้แนวคิดด้าน
ภาษาระดับข้อความมาเป็นหลักในการวิเคราะห์
ข้อมูล

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาลักษณะภาษาในจดหมาย
โต้ตอบระหว่างสมเด็จฯ เจ้าฟ้ากรมพระยา-
นริศรานุวัดติวงศ์ กับพระยาอนุमानราชชน ใน
หนังสือบันทึกเรื่องความรู้ต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

๑. โครงสร้างของภาษาในการเริ่มต้น
และการลงท้ายจดหมาย
๒. การเชื่อมโยงความ
๓. ลักษณะภาษาที่แสดงการเปลี่ยน
หัวเรื่อง

- ๔.๒.๑ การละ
- ๔.๒.๒ การอ้างถึง
- ๔.๒.๓ การใช้คำเชื่อม
- ๔.๓ ลักษณะภาษาที่แสดงการ
เปลี่ยนหัวเรื่อง

๕. ศึกษาเฉพาะลักษณะภาษาใน
ระดับโครงสร้างผิวเท่านั้น

ขอบเขตของการวิจัย

๑. การศึกษาการใช้ภาษาของสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ กับพระยาอนุমানราชชนครั้งนี้เป็นการศึกษาจากจดหมายได้ตอบ ระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๗๕-๒๔๘๖ จำนวน ๔๓๗ ฉบับ ในหนังสือบันทึกเรื่องความรู้ต่างๆ จำนวน ๕ เล่ม

๒. ศึกษาเฉพาะลายพระหัตถ์ของสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ที่ทรงได้ตอบกับพระยาอนุমানราชชนเท่านั้นจะไม่ศึกษาลายพระหัตถ์ที่ทรงมิได้ตอบกับบุคคลอื่น

๓. ศึกษาเฉพาะเนื้อหาสาระในจดหมายเท่านั้น ไม่ศึกษาส่วนที่เป็นบันทึกเพิ่มเติม

๔. การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาภาษาระดับข้อความโดยแบ่งการศึกษาเป็น ๓ หัวข้อ ดังนี้

๔.๑ โครงสร้างของภาษาในการขึ้นต้นและการลงท้าย

๔.๒ การเชื่อมโยงความ ศึกษา
๓ เรื่อง คือ

วิธีดำเนินการวิจัย

๑. สัมภาษณ์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาภาษาระดับข้อความและการใช้ภาษาในสื่อประเภทต่าง ๆ

๒. เก็บรวบรวมข้อมูลจดหมายได้ตอบระหว่างสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ กับพระยาอนุमानราชชน โดยคัดเลือกเฉพาะลายพระหัตถ์ที่ทรงมิได้ตอบกับพระยาอนุमानราชชนเท่านั้น ส่วนที่ทรงมิได้ตอบกับบุคคลอื่น และบันทึกแทรกของทั้งสองท่านนั้น จะไม่นำมาพิจารณา

๓. วิเคราะห์ข้อมูลลักษณะการใช้ภาษาที่ปรากฏในจดหมายได้ตอบระหว่างสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ กับพระยาอนุमानราชชน โดยแยกประเด็นการวิเคราะห์ดังนี้

๓.๑ โครงสร้างของภาษาการขึ้นต้นและการลงท้ายจดหมาย ใช้แนวคิดของชลธิชา บำรุงรักษ์ (๒๕๓๕)

๓.๒ การเชื่อมโยงความ ใช้แนวคิดของฮาลลiday และฮาซาน (Halliday

& Hasan, 1976) เดอโบกรองด์ และเดรสเลอร์ (de Beaugrande & Dressler, 1994) และชลธิชา บำรุงรักษ์ (๒๕๓๕)

๓.๓ ลักษณะภาษาที่แสดงการเปลี่ยนหัวข้อเรื่องใช้แนวคิดของชลธิชา บำรุงรักษ์

๔. หาความถี่และคำนวณหาค่าร้อยละของข้อมูลทั้ง ๓ ด้าน

๕. นำเสนอผลการวิจัย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑. ทราบลักษณะภาษาระดับข้อความที่ปรากฏในจดหมายโต้ตอบระหว่างสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์กับพระยาอนุমানราชชน ในหนังสือบันทึกเรื่องความรู้อย่างต่าง ๆ

๒. เป็นแนวทางในการศึกษาภาษาระดับข้อความในสื่ออื่น

๓. เป็นแนวทางการศึกษาภาษาในสื่ออื่นด้วยวิธีการทางภาษาศาสตร์

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

๑. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับภาษาระดับข้อความ
ชลธิชา บำรุงรักษ์ (๒๕๔๔) กล่าวถึงลักษณะความแตกต่างของภาษาพูดและภาษาเขียนไว้ดังนี้

๑. ภาษาพูดอาจประกอบด้วยโครงสร้างประโยคที่สมบูรณ์ กล่าวคือ ประกอบด้วยภาคประธาน (subject) และภาคแสดง

(predicate) และประโยคที่ไม่สมบูรณ์ ส่วนภาษาเขียนมีโครงสร้างประโยคที่สมบูรณ์ มีทั้งภาคประธานและภาคแสดงอย่างครบถ้วน

๒. การเรียงลำดับประโยคในภาษาเขียน มักอยู่ในโครงสร้างนามวลี (noun phrase) + กริยาวลี (verb phrase) ส่วนภาษาพูดมีการเรียงลำดับโครงสร้างที่เป็น นามวลี + กริยาวลี และหัวข้อเรื่องที่กล่าวถึง (topic) + สิ่งที่ถูกกล่าวถึงเกี่ยวกับหัวเรื่อนั้น (comment)

๓. สุญนามวลี (empty noun phrase) ปรากฏในภาษาพูดมากกว่าภาษาเขียน

๔. ภาษาเขียนส่วนใหญ่มีการใช้รูปประโยคที่ซับซ้อนกว่าภาษาพูด มีประโยคความซ้อนและส่วนขยายเป็นจำนวนมาก

๕. โดยทั่วไปประโยคส่วนใหญ่เป็นภาษาพูดและภาษาเขียนในภาษาไทยเป็นประโยคกรรตุ (active voice) ประโยคกรรม (passive voice) ปรากฏน้อย

๖. ทั้งภาษาพูดและภาษาเขียนพบการซ้ำมาก การซ้ำถือเป็นลักษณะสำคัญของภาษาไทยแต่พบในภาษาพูดมากกว่าภาษาเขียน

๗. ภาษาพูดมีการใช้คำเชื่อมน้อยกว่าภาษาเขียน ส่วนภาษาเขียนมีการใช้คำเชื่อมอย่างสม่ำเสมอเพื่อแสดงความสัมพันธ์ระหว่างประโยคหรือข้อความอย่างต่อเนื่อง

๘. ภาษาเขียนมีการใช้คำหลัก (lexical / content word) ซึ่งเป็นคำที่มีความหมายชัดเจนเป็นอิสระในตัวเองและอยู่ในหมวดคำปัดมากกว่าภาษาพูด

๕. ภาษาเขียนมีการเรียบเรียงประโยคและข้อความอย่างต่อเนื่องสมบูรณ์ ขณะที่ในภาษาพูด บางครั้งผู้พูดพูดไม่ต่อเนื่อง และใช้ส่วนกันคำพูด (pre-fabricated filler)

๑๐. ในภาษาเขียน เนื่องจากผู้เขียนและผู้อ่านมีความห่างไกลทางด้านพื้นที่ ในการกล่าวถึงสิ่งใดผู้เขียนจึงต้องใช้คำที่มีความหมายแน่นอนชัดเจนไม่กำกวม ในขณะที่ภาษาพูด ผู้พูดอาจใช้รูปภาษาที่ไม่มีความชัดเจน

๑๑. หน่วยเสริมท้ายแสดงความสุภาพ เช่น ค่ะ ครับ ปรากฏในภาษาพูดเป็นส่วนใหญ่ ในภาษาเขียนพบลักษณะนี้น้อย

๒. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการเชื่อมโยงความ

ฮาลลidayและฮาซัน (Halliday & Hasan, 1976) กล่าวถึง การเชื่อมโยงความในข้อความ (text) ในภาษาอังกฤษในหนังสือ "Cohesion in English" ว่า ภาษาระดับข้อความ (discourse) ประกอบด้วยประโยคที่เรียงต่อเนื่องกันตั้งแต่ ๒ ประโยคขึ้นไปจะสัมพันธ์กันทางความหมายโดยมีกลไกทางภาษาที่เรียกว่า การเชื่อมโยงความ (cohesion) แสดงความสัมพันธ์ระหว่างประโยคเหล่านั้น โดยการเชื่อมโยงความจะเกิดขึ้นเมื่อการตีความรูปภาษาหนึ่งต้องอาศัยรูปภาษาอื่นหรือบริบทภาษา ฮาลลidayและฮาซัน แบ่งลักษณะการเชื่อมโยงความออกเป็น ๔ ประเภท ดังต่อไปนี้

๑. การเชื่อมโยงความทางความหมาย (semantic cohesion) เป็นลักษณะความสัมพันธ์ทางความหมายว่าหมายถึงสิ่งเดียวกัน

กับรูปภาษาที่ถูกอ้างถึง (reference) รูปภาษาที่ใช้ในการอ้างถึงสิ่งเดียวกันมี ๓ ชนิด คือ บุรุษสรรพนาม (personal reference) สรรพนามชี้เฉพาะ (demonstrative reference) และสรรพนามเปรียบเทียบ (comparative reference)

๒. การเชื่อมโยงความทางไวยากรณ์ (grammatical cohesion) เป็นลักษณะความสัมพันธ์ทางรูปแบบโครงสร้างของไวยากรณ์ ภาษาโดยการแทนรูปเดิม (substitution) หรือการละ (ellipsis) ซึ่งเป็นการแทนโดยไม่ปรากฏรูป ทั้งการแทนรูปเดิมและการละสามารถแทนรูปเดิมและละได้ทั้งหน่วยนาม หน่วยกริยา และหน่วยประโยค

๓. การเชื่อมโยงความทางศัพท์ (lexical cohesion) เป็นความสัมพันธ์ทางความหมายของคำศัพท์ โดยการใช้คำเดิมที่กล่าวถึงไปแล้ว เรียกว่า การซ้ำ (reiteration) ซึ่งมีทั้งการซ้ำคำเดิม การใช้คำพ้องความหมาย และการใช้คำเข้ากลุ่ม (hyponym) หรือการใช้คำที่เข้าสู่อยู่ในกลุ่มเดียวกัน เรียกว่า การใช้คำเข้าสู่คู่กัน (collocation)

๔. การต่อเนื่องทางความหมาย (semantic connection) เป็นความสัมพันธ์ของประโยคที่เรียงต่อเนื่องกัน โดยใช้คำเชื่อมประเภทต่างๆ เช่น คล้อยตามกัน (additive) ขัดแย้งกัน (adversative) เป็นเหตุเป็นผลกัน (causal) หรือการแสดงลำดับเวลา (temporal) เป็นต้น

๓. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนหัวข้อเรื่อง

ชลธิชา บำรุงรักษ์ (๒๕๓๘) กล่าวถึงการใช้ลักษณะภาษาแสดงหัวข้อเรื่อง (topic marker) และการแสดงการเปลี่ยนหัวข้อเรื่อง (topic-shift marker) ที่ปรากฏในภาษาโดด (monologue) ไว้ดังนี้

หัวข้อเรื่อง (topic) คือ ส่วนที่เป็นใจความสำคัญ และในแต่ละหัวข้อเรื่องอาจมีการกล่าวถึงเรื่องอื่นที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อเรื่องเดิม เป็นรายละเอียดปลีกย่อยของหัวข้อเรื่องใหญ่ เรียกว่าหัวข้อเรื่องย่อย (sub-topic) และอาจมีรายละเอียดเกี่ยวกับหัวข้อเรื่องย่อยแยกออกไปอีก เรียกว่าหัวข้อเรื่องแยกย่อย (sub-subtopic) ซึ่งสัญญาณที่แสดงให้ทราบถึงหัวข้อเรื่องและหัวข้อเรื่องย่อยมีดังนี้

๑. การแสดงหัวข้อเรื่อง (topic marker) และหัวข้อเรื่องย่อย (sub-topic marker)

๑.๑ การใช้นามวลี ซึ่งสามารถปรากฏในรูปสามานยนามหรือวิสามานยนามก็ได้

๑.๒ การใช้ประโยค อาจอยู่ในรูปประโยคบอกเล่า ดังตัวอย่างการแสดงหัวข้อเรื่องย่อยเช่น “ทีนี้ในเรื่องของการเลิกสัญญาเนี่ยจะ.....จะสรุปเป็น.....ประเด็นใหญ่ๆ ๓ ประเด็นนะฮะ.....” หรืออยู่ในรูปของประโยคคำถาม เช่น “คำเรียกขานคืออะไรละ.....”

๑.๓ การใช้วลีแสดงวัน-เวลา เป็นเครื่องแสดงหัวข้อเรื่องหรือหัวข้อเรื่องย่อย เช่น “เมื่อคราวที่แล้วเราพูดถึงเรื่อง ellipsis....”

๑.๔ การกล่าวถึงหัวข้อเรื่องหรือหัวข้อเรื่องย่อยโดยไม่มีลักษณะภาษาใด ๆ เป็นเครื่องแสดง เช่น “คนที่ เป็นข้าราชการการเมืองเนี่ยบอกว่ามีหน้าที่ในการกำหนดนโยบาย”

๒. ลักษณะภาษาที่แสดงการเปลี่ยนหัวข้อเรื่อง (topic-shift marker) หรือหัวข้อเรื่องย่อย (sub-topic shift marker)

๒.๑ การใช้รูปภาษาแสดงการตัดตอนหรือแยกส่วน เช่น อีกฝ่ายหนึ่ง ส่วนในเรื่อง สำหรับ พูดถึง เป็นต้น ดังตัวอย่างเช่น “คนที่ เป็นข้าราชการการเมืองเนี่ยบอกว่ามีหน้าที่กำหนดนโยบาย...ก็บอกว่าจะปกครองแบบกระจายนะฮะ กระจายสามอย่าง กระจายโอกาส กระจายอำนาจ นะฮะ..... กระจายรายได้ อะไรเหล่านี้ นั่นก็คือเป็นฝ่ายกำหนดนโยบาย อีกฝ่ายหนึ่งก็คือ ...ข้าราชการประจำ ...นะฮะ”

๒.๒ การใช้รูปภาษาแสดงการเรียงลำดับ จัดประเภท เช่น ประเภทแรก ประเภทที่สอง ทีนี้ ต่อไป เป็นต้น ดังตัวอย่างเช่น “ในคำพื้นฐานของภาษานี้จะมีอยู่เพียงพยางค์เดียวแล้วก็ไม่มีเสียงควบกล้ำด้วย คำพื้นฐานทั้งเจ็ดประเภทนี้คืออะไรบ้างนะคะ ประเภทแรกก็คือ คำเรียกเครือญาตินะคะ เช่น ปู่ ย่า ตา ยาย พ่อ แม่ พี่ น้อง คำประเภทที่สองก็คือ คำที่ใช้เรียกส่วนต่างๆ ของร่างกาย หู ตา ปาก คอ ลิ้น แขน ขา....”

๒.๓ การใช้ส่วนคั่นคำพูด (pre-fabricated filler) เป็นเครื่องหมายแสดง การเปลี่ยนหัวเรื่องหรือหัวเรื่องย่อย เช่น “คำเรียกขานก็คือคำที่เราใช้...นะคะ เรียกคนที่เรารู้ด้วย...เมื่อใช้คำเรียกขาน ซึ่งคำเรียกขานนี้นักภาษาศาสตร์เชิงสังคมก็สนใจศึกษาเยอะพอสมควรนี่ เอ้อ...สุดนี่เรียน.....เรียนภาษาศาสตร์กับครูด้วยหรือเปล่า....”

๒.๔ การเปลี่ยนหัวเรื่องโดยไม่มีเครื่องหมายแสดงการเปลี่ยนหัวเรื่องใดๆ แสดง เช่น “....นี่คือบทบาทของสื่อมวลชน แต่นั่นมันก็ อินโนเวเตอร์เนี่ย จะลงมาหน่อยๆ เบาๆ น้อยๆ เพราะนำสังคมเนี่ยมันจะมากไป ภาษาไทยมันจะ...เวอร์ไปซักนิด เอาภาษาอังกฤษคำแปลตรงกัน นี่ก็คือหน้าที่ของสื่อ มีใครข้องใจมั๊ย.....เอ้า เร็ว....”

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์การใช้ภาษาของ สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนาวัชรวงศ์ และพระยาอนุমানราชชนใน ๓ ประเด็นที่สำคัญสรุปได้ดังนี้

๑. โครงสร้างของภาษาในการขึ้นต้นและการลงท้ายจดหมาย

๑.๑ โครงสร้างของภาษาในการขึ้นต้นลายพระหัตถ์ของสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนาวัชรวงศ์ ปรากฏดังตารางที่ ๑

ตารางที่ ๑ ค่าร้อยละรูปแบบค่าขึ้นต้นลายพระหัตถ์ของสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์
ระหว่างปีพุทธศักราช ๒๔๘๕-๒๔๘๖

รูปแบบ คำขึ้นต้น ลายพระหัตถ์	ปีพุทธศักราช														รวม			
	2479	2480	2481	2482	2483	2484	2485	2486										
	จำนวน ร้อยละ	จำนวน ร้อยละ	จำนวน ร้อยละ	จำนวน ร้อยละ	จำนวน ร้อยละ	จำนวน ร้อยละ	จำนวน ร้อยละ	จำนวน ร้อยละ	จำนวน ร้อยละ	จำนวน ร้อยละ	จำนวน ร้อยละ	จำนวน ร้อยละ	จำนวน ร้อยละ					
1. พระยาอนุมานราชธน	34	13.71	24	9.67	61	24.60	52	20.97	22	8.87	31	12.50	9	3.63	-	-	233	93.95
2. นาย ข. อนุมานราชธน	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	1.21	-	-	3	1.21
3. นาย ขง อนุมานราชธน	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	2.02	-	-	5	2.02
4. นาย ขง อนุมานราชธน เสฐียรโกเศศ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	0.40	-	-	1	0.40
5. นาย ขง ส.อนุมานราชธน	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	0.40	4	1.62	5	2.02
6. นาย ข.ส.อนุมานราชธน	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	0.40	-	-	1	0.40
รวม	34	13.71	24	9.67	61	24.60	52	20.97	22	8.87	31	12.50	20	8.06	4	1.62	248	100.00

จากตารางที่ ๑ แสดงว่าการใช้คำขึ้นต้นลายพระหัตถ์ของสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ที่ทรงมีถึงพระยาอนุমানราชชน นับตั้งแต่ ปี พ.ศ. ๒๔๗๕ - ๒๔๘๖ พบว่า มีการใช้คำขึ้นต้นลายพระหัตถ์ที่มีโครงสร้าง บรรดาศักดิ์ + ราชทินนาม (พระยาอนุমানราชชน) มากที่สุดร้อยละ ๕๑.๕๕ รองลงมา คือ คำขึ้นต้นที่มีโครงสร้าง คำนำหน้า + ชื่อตัว + ราชทินนาม (นาย ยง อนุমানราชชน) และคำขึ้นต้นที่มีโครงสร้าง คำนำหน้า + ชื่อตัว + อักษรย่อของนามสกุล + ราชทินนาม (นาย ยง ส. อนุমানราชชน ส. ย่อมาจาก เสฐียรโกเศศ ซึ่งเป็นนามสกุลพระราชทาน) ในจำนวนที่เท่ากัน คือ ร้อยละ

๒.๐๒ คำขึ้นต้นที่มีโครงสร้าง คำนำหน้า + อักษรย่อของชื่อ + ราชทินนาม (นาย ย. อนุমানราชชน) ร้อยละ ๑.๒๑ ส่วนโครงสร้างการใช้คำขึ้นต้นลายพระหัตถ์ที่พบน้อยที่สุดมี ๒ รูปแบบ คือ คำนำหน้า + ชื่อตัว + ราชทินนาม + นามสกุล (นาย ยง อนุमानราชชน เสฐียรโกเศศ) และคำนำหน้า + อักษรย่อของชื่อ + อักษรย่อของนามสกุล + ราชทินนาม (นาย ย. ส. อนุमानราชชน) ซึ่งพบในจำนวนที่เท่ากัน คือ ร้อยละ ๐.๔๐

๑.๒ โครงสร้างของภาษาแสดงการลงท้ายลายพระหัตถ์ ของสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ปรากฏดังตารางที่ ๒

ตารางที่ ๒ ค่าร้อยละรูปแบบค่าลงท้ายลายพระหัตถ์ ของสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์
ระหว่างปีพุทธศักราช ๒๔๘๕-๒๔๘๖

รูปแบบ คำลงท้าย ลายพระหัตถ์	ปีพุทธศักราช														รวม	
	2479		2480		2481		2482		2483		2484		2485		2486	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
1. ไม่มีคำลงท้ายจดหมาย แต่ลงพระนาม “นริศ”	34	13.71	24	9.67	61	24.60	52	20.97	21	8.47	31	12.50	20	8.06	-	97.98
2. ไม่มีคำลงท้ายจดหมายและ ไม่ได้ลงพระนาม	-	-	-	-	-	-	-	-	1	0.40	-	-	-	-	4	2.02
รวม	34	13.71	24	9.67	61	24.60	52	20.97	22	8.87	31	12.50	20	8.06	4	100.00

จากตารางที่ ๒ การใช้คำลงท้าย
ในลายพระหัตถ์ของสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระ-
ยานคริธานุวัดติวงศ์ พบว่า โครงสร้างคำลงท้าย
ลายพระหัตถ์ที่ใช้มากที่สุด คือ การไม่มีคำ
ลงท้ายลายพระหัตถ์ แต่ลงพระนาม “นริศ”
พบร้อยละ ๕๗.๕๘ และรองลงมาคือ โครงสร้าง

คำลงท้ายจดหมายที่ไม่มีคำลงท้าย และไม่ได้
ลงพระนาม พบร้อยละ ๒.๐๒

๑.๓ โครงสร้างของภาษาใน
การขึ้นต้นจดหมายกราบทูลของพระยา-
อุนานุราชราชนน ปราบกฏดังตารางที่ ๓

ตารางที่ ๓ ค่าร้อยละรูปแบบคำนวณต้นทุนจรรยาบรรณของพระยาอนุমানราชธน
ระหว่างปีพุทธศักราช ๒๔๗๕-๒๔๘๖

รูปแบบ คำขึ้นต้น	ปีพุทธศักราช																รวม	
	2479		2480		2481		2482		2483		2484		2485		2486		จำนวน	ร้อยละ
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ		
จดหมายกราบทูล	11	5.82	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	11	5.82
1. ขอประทานกราบทูล สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิตฯ ทราบได้	4	2.12	17	8.99	40	21.16	44	23.28	19	10.05	24	12.70	7	3.70	-	-	155	82.00
2. ขอประทานกราบทูลทูลพระบาทสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิตฯ ทราบได้	8	4.23	3	1.59	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	11	5.82
3. ขอประทานกราบทูลทูลพระบาทสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิตฯ ทราบได้	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	7	3.70	5	2.66	12	6.36
4. ขอประทานกราบทูลทูลพระบาทสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิตฯ ทราบได้	23	12.17	20	10.58	40	21.16	44	23.28	19	10.05	24	12.70	14	7.40	5	2.66	189	100.00
รวม																		

จากตารางที่ ๓ แสดงว่าการใช้คำขึ้นต้นจดหมายกราบทูลของพระยาอนุমানราชชนที่กราบทูลสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๖๕ - ๒๔๘๖ มีการใช้โครงสร้างแบบกริยาวลี + กริยาวลีที่มี 'ทรง' นำหน้า + สรรพนาม (ขอประทานกราบทูล + ทรงทราบใต้ฝ่าพระบาท) มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๘๒.๐๐ รองลงมาคือ โครงสร้างแบบกริยาวลี + กริยาวลี ที่มีรูปแปรของการเขียน 'ขงซาบ' นำหน้า + สรรพนาม (ขอประทานกราบทูลขงซาบใต้ฝ่าพระบาท) คิดเป็นร้อยละ ๖.๓๖ และโครงสร้างคำขึ้นต้นจดหมายที่พบน้อยที่สุด มี

๒ รูปแบบคือ โครงสร้างกริยาวลี + พระอิสริยยศ + กริยาวลี ที่ไม่มีทรงนำหน้า (ขอประทานกราบทูลสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทราบใต้ฝ่าพระบาท) และโครงสร้างแบบกริยาวลี + กริยาวลีที่ไม่มีทรงนำหน้า (ขอประทานกราบทูลทราบใต้ฝ่าพระบาท) ซึ่งพบเป็นจำนวนที่เท่ากัน คือ คิดเป็นร้อยละ ๕.๘๒

๑.๔ โครงสร้างของภาษาในการลงท้ายจดหมายกราบทูลของพระยาอนุমানราชชน ปรากฏดังตารางที่ ๔

ตารางที่ ๔ คำนวณรูปแบบค่าคงที่ทางจิตหมายกราบทูตของพระยาอนุমানราชชน
ระหว่างปีพุทธศักราช ๒๔๗๕-๒๔๘๖

[illegible]

จากตารางที่ ๔ แสดงว่าการใช้คำลงท้ายจดหมายกราบทูลของพระยาอนุมานราชชน ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๖๕-๒๔๘๖ มีการใช้วลี ควรมิควรแล้วแต่จะโปรดเกล้าฯ ข้าพระพุทธเจ้าพระยาอนุมานราชชน ขอประทานกราบทูล สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต มากที่สุดคิดเป็นร้อยละ ๗๖.๗๐ รองลงมาคือ ควรมิควรแล้วแต่จะโปรดเกล้าฯ คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๘๘ ควรมิควนแล้วแต่จะโปรดเกล้าฯ คิดเป็นร้อยละ ๖.๘๘ ตามลำดับ และคำลงท้ายที่พบใช้น้อยที่สุด คือ ควรมิควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ คิดเป็นร้อยละ ๐.๕๓

๒. การเชื่อมโยงความ

การเชื่อมโยงความ หมายถึง วิธีการแสดงความสัมพันธ์ทางความหมายของข้อความที่เกี่ยวข้องกันโดยใช้หน่วยทางภาษาที่แตกต่างกัน การเชื่อมโยงความที่พบในงานวิจัยนี้มี ๓ ลักษณะด้วยกัน คือ

๑. การละ หมายถึง การแสดงความสัมพันธ์ของหน่วยในภาษาที่เกิดจากการแทนที่รูปภาษาหนึ่งด้วยการละ ซึ่งมีทั้งการละประธาน และการละกรรม

๒. การอ้างถึง หมายถึง การแสดงความสัมพันธ์ของรูปภาษาที่เกิดจากรูปภาษาหนึ่งไม่มีความหมาย เป็นอิสระในตัวเอง แต่ต้องอาศัยรูปภาษาอื่นที่อยู่ในรูปคำหรือวลีเพื่อการตีความหรืออ้างถึงความหมายการอ้างถึงมี ๒ ชนิด คือ

ก. การอ้างถึงด้วยบุรุษ

สรรพนาม ได้แก่ สรรพนามบุรุษที่ ๑ เอกพจน์ และพหูพจน์ (ฉัน, เรา) สรรพนามบุรุษที่ ๒ เอกพจน์ (ท่าน) สรรพนามบุรุษที่ ๓ เอกพจน์ (เขา, ท่าน, เธอ, มัน, แก)

ข. การอ้างถึงด้วยการชี้เฉพาะ

เป็นการใช้คำที่แทนวลีหรือข้อความที่นำมาข้างหน้า ได้แก่ นี่ นี่ นั้น นั้น เช่นนี้ เช่นนั้น อย่างนี้ อย่างนั้น เหล่านี้ เหล่านั้น ดังนี้ ที่นั่น ต่อไปนี้

๓. การใช้คำเชื่อม หมายถึง วิธีการเชื่อมโยงความเพื่อแสดงความสัมพันธ์ของเหตุการณ์โดยใช้คำเชื่อมระหว่างประโยคอนุประโยค ความสัมพันธ์ของเหตุการณ์มีหลายลักษณะ ได้แก่

ก. ความสัมพันธ์แบบ

คล้ายตาม หรือเพิ่มเติมข้อมูล แสดงการเชื่อมโยงว่าเหตุการณ์หรือสถานการณ์ที่อยู่ต่อเนื่องหรือใกล้เคียงกัน เป็นเรื่องเดียวกัน ทำนองเดียวกัน หรือมีความต่อเนื่องกันอย่างไรอย่างหนึ่ง คำเชื่อมที่ใช้ ได้แก่ และ กับ ทั้ง ทั้ง...ก็ ทั้ง...และ นอกจากนี้ อีก ตลอดจน ชั่ว พร้อมทั้ง ประกอบกับ ก็มี ก็คือ ก็ได้

ข. ความสัมพันธ์แบบ

ขัดแย้ง เป็นการเชื่อมโยงความที่แสดงว่าเหตุการณ์ หรือสถานการณ์ในประโยคหรือข้อความที่อยู่ต่อเนื่องหรือใกล้เคียงกันนั้นไม่เป็นไปในทำนองเดียวกันหรือมีความแตกต่างกัน คำเชื่อมที่ใช้ได้แก่ แต่ แต่...ก็ เว้นแต่นอกนั้น

ค. ความสัมพันธ์แบบ
เงื่อนไข เกิดขึ้นในกรณีที่เหตุการณ์หรือสถาน-
การณ์นั้น เป็นเงื่อนไขให้เกิดหรือไม่เกิดของ
อีกเหตุการณ์หนึ่ง หรือสถานการณ์หนึ่ง
คำเชื่อมที่ใช้ได้แก่ ถ้า ถ้า...ก็ แม้ แม้....ก็
หาก หาก....ก็

ง. ความสัมพันธ์แบบ
ขยายความ เป็นการเชื่อมโยงความที่แสดงการ
ขยายความ คำ วลี ประโยคหรือข้อความ
ที่นำมาข้างหน้าแสดงให้เห็นโครงสร้างภาษา
และความที่ซับซ้อน คำเชื่อมที่ใช้ได้แก่ ที่
ซึ่ง อัน ว่า โดย ตามที่ ดังที่ คือ หมายถึง
หมายความว่า ที่ว่า

จ. ความสัมพันธ์แบบ
แสดงเหตุ แสดงให้เห็นว่าเหตุการณ์หนึ่งเป็น
สาเหตุให้เกิดอีกเหตุการณ์หนึ่ง คำเชื่อมที่ใช้
ได้แก่ เพราะ ด้วย

ฉ. ความสัมพันธ์แบบ
แสดงผล แสดงให้เห็นว่าเหตุการณ์หนึ่งเป็น
ผลมาจากอีกเหตุการณ์หนึ่ง คำเชื่อมที่ใช้ได้แก่
จึง ก็ ทำให้

ช. ความสัมพันธ์แบบ
แสดงวัตถุประสงค์ เป็นคำเชื่อมเพื่อแสดงว่า
ความในวลี ประโยคหรือข้อความที่ปรากฏ
หลังคำเชื่อมเป็นวัตถุประสงค์ของส่วนที่นำมา
ข้างหน้า คำเชื่อมที่ใช้ได้แก่ เพื่อ สำหรับ

ซ. ความสัมพันธ์แบบ
แสดงลำดับเหตุการณ์ เป็นการเชื่อมโยงความ
ที่แสดงว่าเหตุการณ์ หรือสถานการณ์ที่ปรากฏ
ในประโยคหรือข้อความที่อยู่ต่อเนื่องหรือ

ใกล้เคียงนั้นมีความเกี่ยวพันทางด้านเวลาใน
ลักษณะใดลักษณะหนึ่ง คำเชื่อมที่ใช้ได้แก่
เมื่อ เมื่อ...ก็ แล้ว แล้ว....ก็ ครั้น ครั้น...ก็

ณ. ความสัมพันธ์แบบ
แสดงตัวอย่าง เป็นการนำเสนอตัวอย่างของ
สิ่งที่ได้กล่าวมาแล้ว เพื่อให้ความชัดเจนยิ่งขึ้น
คำเชื่อมที่ใช้ได้แก่คำว่า เช่น ได้แก่

ญ. ความสัมพันธ์แบบ
เปรียบเทียบ แสดงการเปรียบเทียบเหตุการณ์
หรือเรื่องราวระหว่างประโยคหรือข้อความ
คำเชื่อมที่ใช้ได้แก่ เหมือน อย่าง ดุจ คล้าย
กับ กว่า

ฎ. ความสัมพันธ์แบบ
สิ้นสุด เป็นการเชื่อมโยงความโดยใช้คำเชื่อม
เพื่อแสดงว่าเหตุการณ์หนึ่งสถานการณ์หนึ่งจบ
หรือสมบูรณ์เมื่อใด คำเชื่อมที่ใช้ได้แก่ จน
ในที่สุด

ฏ. ความสัมพันธ์แบบ
สรุปความ เป็นการใช้คำเชื่อมในการเชื่อม
โยงความเพื่อสรุปใจความหรือสาระของเรื่อง
ที่ได้กล่าวไปแล้ว คำเชื่อมที่ใช้ได้แก่ ดังนั้น
เพราะฉะนั้น

ผลการวิจัยเกี่ยวกับการเชื่อมโยง
ความในลายพระหัตถ์ของสมเด็จพระเจ้าฟ้า-
กรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ และจดหมาย
กราบทูลของพระยาอนุমানราชชน ปรากฏ
รายละเอียดดังนี้

๒.๑ การเชื่อมโยงความในลาย
พระหัตถ์ของสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยา-

นริศรานุวัดติวงศ์ ผลการวิจัยพบว่า ทรงใช้การเชื่อมโยงความประเภทการใช้คำเชื่อมมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ ๕๖.๖๓ รองลงมา คือการเชื่อมโยงความประเภทการอ้างถึงคิดเป็นร้อยละ ๒๕.๔๓ และน้อยที่สุดคือการเชื่อมโยงความประเภทการละคิดเป็นร้อยละ ๑๒.๘๔ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

- ตัวอย่างการเชื่อมโยงความประเภทละประธาน

หนังสือของท่านลงวันที่ ๑๘ สองฉบับ Ø ได้รับแล้ว เรื่องตีพิมพ์หนังสือยังตอบไม่ได้ Ø จะต้องตรวจดูต้นฉบับก่อน Ø จะตอบได้บัดนี้

(ลายพระหัตถ์ลงวันที่ ๒๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๗๕) (เล่ม ๑ หน้า ๔)

ประธานที่ถูกละไป คือ ฉัน

- ตัวอย่างการเชื่อมโยงความประเภทกรรม

คำแรงเงา ถึกถึก ฉันไปรู้มาจากไปเที่ยวหาซื้อโอเงินฉล็กฝีมือนิดๆ ที่เมืองย่างกุ้ง เขายกเอา Ø มาให้ดู ล้วนแต่ใบโตโตทั้งนั้น ฉันจึงบอกกล่าวมาให้เอาใบเล็กๆ มาดู

(ลายพระหัตถ์ลงวันที่ ๒๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๑) (เล่ม ๒ หน้า ๗๓)

กรรมที่ถูกละไป คือ โอเงิน

- ตัวอย่างเชื่อมโยงความการอ้างอิงด้วยบุรุษสรรพนาม

เรื่องคำอุทานนั้น ท่านว่าถูกแล้วจะนับเอาเป็นภาษาที่เดียวไม่ได้ ที่ฉันพูดมาก็เพื่อเพียงให้ท่านรู้สึก ว่า อุทานที่ออกไปในที่

อันมีความตั้งใจหมายก็มีอยู่บ้างเท่านั้น

(ลายพระหัตถ์ลงวันที่ ๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๘๐) (เล่ม ๑ หน้า ๒๑๖)

ท่านเป็นสรรพนามบุรุษที่ ๒

- ตัวอย่างการเชื่อมโยงความประเภทการอ้างถึงด้วยการชี้เฉพาะ

ทิศอีสานหรือทิศอย่างนี้ไม่มีในบาฬี แต่มีทางสังกฤตเขียนอีสานเป็นชื่อเทวดา

(ลายพระหัตถ์ลงวันที่ ๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๕) (เล่ม ๑ หน้า ๒๘)

รอยประทับตราต่างๆ ซึ่งท่านส่งไปให้ดูคราวนี้ ต้องที่ฉันจะพูดอะไรไม่ได้เลย เพราะไม่มีความรู้อะไรในพระตราเหล่านั้น

(ลายพระหัตถ์ลงวันที่ ๑๒ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๒) (เล่ม ๓ หน้า ๕๓)

ต่อไปนี้จะอธิบายถึงละคอนดึก-คำบรรพ์สืบมาแต่เล่นคอนเล็ดซึ่งในระยะแรกเจ้าพระยาเทเวศร์ ท่านจัดเล่นอยู่ก่อน

(ลายพระหัตถ์ลงวันที่ ๑๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๐) (เล่ม ๑ หน้า ๒๖๔)

... เรือรูปสัตว์ในแผ่นดินสมเด็จพระมหาจักรพรรดิแต่ได้ไปเห็นรูปจำหลักที่พระนครวัดมีรูปเรือไชย เรือรูปสัตว์อยู่ที่นั่น...

(ลายพระหัตถ์ลงวันที่ ๑๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๕๔) (เล่ม ๑ หน้า ๑๕๔)

- ตัวอย่างการเชื่อมโยงความประเภทการใช้คำเชื่อมแบบคล้อยตามหรือเพิ่มเติมข้อมูล
แม้กับแม้มีคนใช้ปนเปปนคำเดียวกัน แต่ฉันเห็นว่าเป็นคนละคำไกลกันมาก

(ลายพระหัตถ์ถึงวันที่ ๘ ตุลาคม
พ.ศ. ๒๔๗๕) (เล่ม ๑ หน้า ๒๕)

บรรดาหนังสือที่ใกล้บ้านเราล้วนแต่
ไม่มี ฟ ด้วยกันทั้งนั้น ตลอดจนถึงกรีกซึ่ง
ไกลมากก็ใช้ ph เป็นตัว ฟ จนทำให้เกิด
สงสัยว่าตัว ฟ มาแต่ไหน

(ลายพระหัตถ์ถึงวันที่ ๖ ตุลาคม
พ.ศ. ๒๔๘๔) (เล่ม ๕ หน้า ๔๕)

ที่เรียกว่าดาคระกำไหม นั้นเป็นเรียก
อย่างถนัดนักก็ไม่ได้ เพราะคำว่าระกำนั้นเป็น
เขียนเป็นจื๋มทาดด้วยสีก็ได้ ระกำไหมแสดงว่า
ระกำด้วยไหม

(ลายพระหัตถ์ถึงวันที่ ๑๐ พฤศจิกายน
พ.ศ. ๒๔๗๕) (เล่ม ๑ หน้า ๗๐)

- ตัวอย่างการเชื่อมโยงความประเภท
การใช้คำเชื่อมแบบขัดแย้ง

ความเข้าใจของท่านในเรื่องอินทร์
พรหมนั้นถูกแล้ว เว้นแต่นั้นเป็นคำของคนเขลา
เรียก ไม่เคยเขียนลงเป็นหนังสือ

(ลายพระหัตถ์ถึงวันที่ ๒๕ พฤษภาคม
พ.ศ. ๒๔๘๑) (เล่ม ๒ หน้า ๘๓)

- ตัวอย่างการเชื่อมโยงความประเภท
การใช้คำเชื่อมแบบเงื่อนไข

ตัวโรมันซึ่งบอกภาษาพะม่าก็ลงต่อ
ไปสำหรับไว้สอบดูไม่จำเป็นจะต้องเขียนเสียง
พะม่าเป็นหนังสือไทยกำกับไว้ด้วยเลย แม้
จะเขียนไว้ก็เห็นว่าจะไม่มีประโยชน์อะไร

(ลายพระหัตถ์ถึงวันที่ ๒๕ พฤษภาคม
พ.ศ. ๒๔๗๕) (เล่ม ๑ หน้า ๑๓๒)

- ตัวอย่างการเชื่อมโยงความแบบ
ขยายความ

มนต์เป็นภาษาบาลีทางพระพุทธ-
ศาสนาหมายความว่า สาธยายพระพุทธวจน
ส่วนมนตร์เป็นภาษาสฤททางไสยศาสตร์
หมายความว่า อ้อนวอนพระผู้เป็นเจ้า...

(ลายพระหัตถ์ถึงวันที่ ๘ ตุลาคม
พ.ศ. ๒๔๗๕) (เล่ม ๑ หน้า ๒๘)

- ตัวอย่างการใช้คำเชื่อมโยงความ
แบบแสดงเหตุ

ในการทำสารบาญท่านเกรงจะ
ขัดข้องทำไม่ได้ ด้วยมีงบประมาณค่าตีพิมพ์
ไว้เพียง ๒๕๐ บาทนั้น ท่านรู้งบประมาณ
โดยทางใด

(ลายพระหัตถ์ถึงวันที่ ๒๐ ตุลาคม
พ.ศ. ๒๔๗๕) (เล่ม ๑ หน้า ๓๕)

- ตัวอย่างการเชื่อมโยงความประเภท
การใช้คำเชื่อมแสดงผล

โรคแม่ซื้อตามแพทยศาสตร์ซึ่ง
แนะนำให้แก่ (หน้า ๖๖) ให้เอาดินสอพอง
ฟากน้ำปั่นเป็นแม่อุ้มลูก ทำให้ สดุดใจที่ได้
เคยเห็นตุ๊กตาเคลือบปั่นเป็นแม่อุ้มลูกอย่าง
ที่ว่านี้ ...

(ลายพระหัตถ์ไม่ลงวันที่เดือน
มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๓) (เล่ม ๔ หน้า ๓๐)

- ตัวอย่างการเชื่อมโยงความประเภท
การใช้คำเชื่อมเพื่อแสดงวัตถุประสงค์

อันพระราชลัญจกรรูปมังกร ซึ่งโปรด
พระราชทานบัณฑิตยสถานนั้นจะสร้างขึ้น
ครั้งไร และสำหรับใช้ในการสิ่งไรหาทราบไม่

แต่สังเกตรูปมังกรเห็นแก่มา...

(ลายพระหัตถ์ลงวันที่ ๒๕ มิถุนายน
พ.ศ. ๒๔๘๑) (เล่ม ๒ หน้า ๑๔๓)

- ตัวอย่างการเชื่อมโยงความประเภท
การใช้คำเชื่อมแสดงลำดับเหตุการณ์

ตราประทับขาดประจำตำแหน่ง
วังหน้าของเราแต่ก่อน ก็เป็นรูปพระลักษมณ์ทรง
หนุมาน ทำให้เชื่อว่ากระปี่ฐเป็นธงวังหน้า
เมื่อยุคไม่มีวังหน้าก็ยกมารวมกับวังหลวง...

(ลายพระหัตถ์ลงวันที่ ๑๐ พฤศจิกายน
พ.ศ. ๒๔๘๙) (เล่ม ๑ หน้า ๗๑)

- ตัวอย่างการเชื่อมโยงความประเภท
การใช้คำเชื่อมแบบแสดงตัวอย่าง

จนทำให้ฉันเข้าใจว่าเดี่ยว แปลว่า
มัด โดยเทียบกับขนมก็มีที่เรียกว่า เดี่ยว ก็
เป็นเครื่องผูกมัดเหมือนกัน แต่ท่านว่าเดินฉัน
ก็เห็นได้แก่ เทียว คือ เทียวไปเทียวมา ...

(ลายพระหัตถ์ลงวันที่ ๓๐ ตุลาคม
พ.ศ. ๒๔๘๔) (เล่ม ๕ หน้า ๖๔)

- ตัวอย่างการเชื่อมโยงความประเภท
การใช้คำเชื่อมแบบสิ้นสุด

พระแสงจักรเป็นจักราวุธทำกันอยู่
เป็นสองอย่างที่เป้นพื้นเลื้อยอย่างเลื้อยวงเดือน
ก็มี ที่เป้นคมเกลี้ยงดูจากก็มี ก่อนจะทำเป้น
อย่างไรคงอะอะกันมาก ในที่สุดก็ทำเหล็กเป้น
วงกลมกลมเกลี้ยงดูจาก...

(ลายพระหัตถ์ลงวันที่ ๑๓ กุมภาพันธ์
พ.ศ. ๒๔๘๔) (เล่ม ๔ หน้า ๑๗๕)

- ตัวอย่างการเชื่อมโยงความประเภท
การใช้คำเชื่อมแบบสรุปความ

เมืองพระบางที่นครสวรรค์เป็นชื่อ
จริง เมืองหลวงพระบางที่แม่น้ำโขงเป็นชื่อ
เก๋เหตุใดจึงว่าดั่งนั้น

(ลายพระหัตถ์ลงวันที่ ๘ กรกฎาคม
พ.ศ. ๒๔๘๒) (เล่ม ๓ หน้า ๕๘)

๒.๒ การเชื่อมโยงความในจดหมาย
กราบทูลของพระยาอนุমানราชชน ผลการวิจัย
พบว่า ใช้การเชื่อมโยงความประเภทการใช้
คำเชื่อมมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ ๗๑.๕๘ รอง
ลงมาคือการเชื่อมโยงความประเภทการอ้างถึง
คิดเป็นร้อยละ ๒๑.๒๘ และน้อยที่สุดคือการ
เชื่อมโยงความประเภทการละคิดเป็นร้อยละ
๖.๑๔ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

- ตัวอย่างการเชื่อมโยงความประเภท
การละประธาน

ข้าพระพุทธเจ้าได้รับใตเกล้าฯ
พิจารณาแล้ว \emptyset เห็นพ้องในกระแสพระ
ราชดำริ ที่ตรัสเพราะตามหลักนิติศาสตร์
ให้ไว้ว่า ตัวหนังสือนี้เป็นแต่เครื่องหมาย
แทนคำพูด...

(จดหมายกราบทูล ลงวันที่ ๑๖
มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๓) (เล่ม ๔ หน้า ๔๔)

- ตัวอย่างการเชื่อมโยงความประเภท
การละกรรม

คำว่า เหง้า ข้าพระพุทธเจ้ายังค้น
ไม่พบในภาษาไทยถิ่นอื่น คงพบ \emptyset แต่ใน
ภาษาจีนชาวกว๋างดุง เหง้า แปลว่า รากไม้
ที่เป็นสิริยะ เช่น เหง้าบัว ...

(จดหมายกราบทูล ลงวันที่ ๓๐
พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๑) (เล่ม ๒ หน้า ๘๖)

- ตัวอย่างการเชื่อมโยงความประเภท
การอ้างอิงด้วยบุรุษสรรพนาม

เรื่องบัตรและบายศรีที่ทรงเมตตา-
ประทานมากระทำให้ข้าพระพุทธเจ้าเข้าใจเรื่อง
ได้ตลอด เป็นพระเดชพระคุณแก่ข้าพระพุทธ-
เจ้าล้นเกล้าฯ...

(จดหมายกราบทูล ลงวันที่ ๒๗
พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๘๒) (เล่ม ๓ หน้า ๓๓)

ท่านเจ้าคุณสุเมธมนี เจ้าอาวาสวัด
ชนะสงครามว่าเปนภาษามอญที่คล้ายคลึงว่า
อาทมาฏนั้นท่านว่านึกไม่ได้...

(จดหมายกราบทูล ลงวันที่ ๑๓
เมษายน พ.ศ. ๒๔๘๑) (เล่ม ๒ หน้า ๑๕)

- ตัวอย่างการเชื่อมโยงความประเภท
การอ้างอิงด้วยการชี้เฉพาะ

เรื่องต้นเค้าวันที่ ๗ ข้าพระพุทธเจ้า
ค้นพบหนังสืออังกฤษที่ว่าด้วยเรื่องนี้ จึงได้แปล
ข้อความในนั้นทำเป็นบันทึกต่างหาก...

(จดหมายกราบทูลลงวันที่ ๓ กันยายน
พ.ศ. ๒๔๘๓) (เล่ม ๔ หน้า ๑๐๗)

ข้าพระพุทธเจ้าเห็นรูปคล้ายเลข 6
ก็ดีใจ ชักถามต่อไปว่านั่นอะไร เขาอธิบาย
ว่าหมายถึงรัศมีของโอม...

(จดหมายกราบทูลลงวันที่ ๒๗
กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๑) (เล่ม ๒ หน้า ๑๖๒)

บัดนี้ข้าพเจ้าได้สอบถามดูได้ความ
ว่าผ้าลายรุ้งเก่าเป็นสีม่วงและม่วงเจือแดงนั้น
และผ้าตัวอย่างที่มีอยู่ในพิพิธภัณฑ์ก็เป็นเช่นนั้น

โดยมาก...

(จดหมายกราบทูลลงวันที่ ๔ มกราคม
พ.ศ. ๒๔๗๕) (เล่ม ๑ หน้า ๑๓๕)

ข้าพระพุทธเจ้าจึงซักถามต่อไปว่าที่
เรียกเมืองท่าแขกแปลว่าอะไร เขาตอบว่าเป็น
ท่าที่พวกเขาขึ้นลง ซึ่งเป็นคำอธิบายอย่างเดา
ที่ข้าพระพุทธเจ้าซักถามเช่นนั้น เพราะเฉลี่ยถึง
คำว่า แขก กับ แทรก ...

(จดหมายกราบทูลลงวันที่ ๑๐ เมษายน
พ.ศ. ๒๔๘๒) (เล่ม ๓ หน้า ๑๓)

ข้าพระพุทธเจ้าพบในภาษาสันสกฤตมี
แปลอยู่คำหนึ่ง ฝรั่งอธิบายว่า โคตร ความ
หมายเดิมแปลว่า คอกงัว ยังใช้ความนี้อยู่
ในพระเวทจะหมายความว่าคนอยู่ในตระกูล
เดียวกัน ก็เพราะคนเหล่านั้นเป็นพวกเดียวกัน...

(จดหมายกราบทูลลงวันที่ ๓๐ ตุลาคม
พ.ศ. ๒๔๘๒) (เล่ม ๓ หน้า ๑๖๐)

ตัวอย่างการเชื่อมโยงความประเภท
การใช้คำเชื่อมแบบคล้อยตามหรือเพิ่มเติมข้อมูล

แต่คำคอย ภู และเขาทั้งสามคำนี้
น่าจะเป็นคำไทยทั้งหมด เพราะไทยย้อยมีทั้ง
ภูและคอย ไทยโหม้ทั้งเขาและภู...

(จดหมายกราบทูลลงวันที่ ๖
พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๘๒) (เล่ม ๓ หน้า
๑๕๐-๑๕๑)

- ตัวอย่างการเชื่อมโยงความประเภท
การใช้คำเชื่อมแบบขัดแย้ง

ข้าพระพุทธเจ้าค้นดูในภาษาไทยใหญ่
ในคำว่าสอนก็ไม่มีคำแปลอย่างอื่น แต่ไปพบ
คำว่าสั่งเข้าอีกคำหนึ่ง...

(จดหมายกราบทูลลงวันที่ ๒๘
พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๓) (เล่ม ๔ หน้า ๒๑)
- ตัวอย่างการเชื่อมโยงความประเภท
การใช้คำเชื่อมแบบเงื่อนไข

แต่เวลาวางนี้แปลก ถ้ามีเวลาวางมาก
เช่นในวันหยุดก็ไม่ใช้เวลาวางเขียนหนังสือได้นัก
เพราะใช้เป็นเวลาวางเสีย...

(จดหมายกราบทูลลงวันที่ ๑๐
ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๘๔) (เล่ม ๕ หน้า ๕๖)
- ตัวอย่างการเชื่อมโยงความประเภท
การใช้คำเชื่อมแบบขยายความ

อนึ่งข้าพระพุทธเจ้าเห็นด้วยเกล้าฯ
ว่าจะนำประกาศในกรมพระราชวังบวรสถาน
มงคลทิวศดและคำประกาศเฉลิมพระปรมา
ภิไธยสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช ดังมีประกาศ
อยู่ในหนังสือราชกิจจานุเบกษา

(จดหมายกราบทูลลงวันที่ ๒๔
ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๕) (เล่ม ๑ หน้า ๕๖)
- ตัวอย่างการเชื่อมโยงความประเภท
การใช้คำเชื่อมแบบแสดงเหตุ

ในหนังสือเรื่องนั้นมีข้อความมั่วๆ
ด้วยเป็นสำนวนโบราณและเกี่ยวเนื่องมาถึง
เมืองเพชรบุรีด้วย...

(จดหมายกราบทูลลงวันที่ ๒๔
ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๕) (เล่ม ๑ หน้า ๓๕)
- ตัวอย่างการเชื่อมโยงความประเภท
การใช้คำเชื่อมแบบแสดงผลที่มีผู้เห็นว่าถ้า
ซ้อนคำ คำซ้ำเข้ากับคำซ้ำ ทำให้ความอ่อน
ลงเห็นด้วยเกล้าฯ ว่าความเดิมจะมีความหมาย
เท่ากัน เพราะคงเป็นคำซ้ำ...

(จดหมายกราบทูลลงวันที่ ๓๐
พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๑) (เล่ม ๒ หน้า ๘๕)
- ตัวอย่างการเชื่อมโยงความประเภท
การใช้คำเชื่อมเพื่อแสดงวัตถุประสงค์

...เขากล่าวว่าในสมัยโบราณมี
ประเพณีสืบทอดกันมาคือเจ้าผู้ครองนครแคว้น
เมวาร์ เมื่อขึ้นครองแคว้นใหม่ๆ ต้องยกทัพ
เรือไปรบหรือไปตีชิงบ้านเมืองของศัตรู...

(จดหมายกราบทูลลงวันที่ ๒๕
สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๔) (เล่ม ๕ หน้า ๑๖)
- ตัวอย่างการเชื่อมโยงความประเภท
การใช้คำเชื่อมแบบแสดงตัวอย่าง

พวกคาดในทางรูปภาพฝรั่งแบ่งออก
เป็น ๓ พวก คือ ๑. ฟินแลนด์ แลปแลนด์
เอสโทเนีย ฮังการี ฯลฯ ๒. คาคตะวันตก
ได้แก่ ฮัน ตุรกี มงกอล ฯลฯ และ ๓. คาค
ตะวันออก ได้แก่ แมนจู เกาหลี ญี่ปุ่น ฯลฯ

(จดหมายกราบทูลลงวันที่ ๘
กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๘๒) (เล่ม ๓ หน้า ๒๕๔)
- ตัวอย่างการเชื่อมโยงความประเภท
การใช้คำเชื่อมแบบเปรียบเทียบ

ข้าพระพุทธเจ้าเคยเห็นผ้าที่ใช้ห่อ
คัมภีร์ บางทีก็มีลักษณะคล้ายกับผ้ากุศราตนี้
และคงจะเป็นผ้าแขกอินเดียที่มีเข้ามาจากต่าง
ประเทศเป็นสามัญ...

(จดหมายกราบทูลลงวันที่ ๒๔
พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๕) (เล่ม ๑ หน้า ๕๒)
- ตัวอย่างการเชื่อมโยงความประเภท
การใช้คำเชื่อมแบบสิ้นสุด

ข้าพระพุทธเจ้าใส่เกล้าฯ ไว้แล้ว
เพราะเป็นการชำระปทานุกรม ก็ได้เคยมีการ
โต้เถียงกัน ถึงว่าคำไหนควรมิไม่ได้คู่ คำไหน
ไม่ควรมิไม่ได้คู่ ในที่สุด คงตกลงกันเพียง
พิจารณาเป็นคำๆ ไป...

(จดหมายกราบทูลลงวันที่ ๒๓
ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๙๕) (เล่ม ๑ หน้า ๔๔-๔๕)

การเชื่อมโยงความประเภทการใช้
คำเชื่อมแบบสรุปความ

...มีผู้เห็นกันว่าถ้ามุขยประเทศไหน
ไปตั้งภูมิลำเนาอยู่ในประเทศใดก็มักเอาชื่อเมือง
เดิมไปตั้งชื่อให้เช่น นิวยอก ในประเทศ
สหปาลีรัฐอเมริกา ก็เป็นเพราะชาวเมืองยอก
ในประเทศอังกฤษไปอยู่ก่อน จึงตั้งชื่อว่า
ดั่งนั้น ...

(จดหมายกราบทูลลงวันที่ ๕ ธันวาคม
พ.ศ. ๒๔๙๑)

๓. ลักษณะภาษาที่แสดงการเปลี่ยน หัวเรื่อง

การเปลี่ยนหัวเรื่อง หมายถึง
วิธีการแสดงการเปลี่ยนเรื่องในการสื่อสาร
จากใจความสำคัญของเรื่องหนึ่งไปเป็นใจความ
สำคัญของอีกเรื่องหนึ่ง โดยอาจมีตัวกำหนด
การเปลี่ยนเรื่องหรืออาจไม่มีตัวกำหนดการ
เปลี่ยนเรื่องก็ได้ การเปลี่ยนหัวเรื่องมี ๓ วิธี
ด้วยกัน คือ การใช้คำ การใช้วลี และการ
ใช้ตัวเลข โดยมีรายละเอียดดังนี้

๑. การใช้คำ คำที่ใช้ในการ
เปลี่ยนหัวเรื่องมี ๔ ลักษณะด้วยกัน คือ

ก. การใช้คำบอกความขัด
แย้งได้แก่คำว่า ส่วน

ข. การใช้คำบอกการเพิ่ม
เติม ได้แก่ คำว่า อีกข้อหนึ่ง อนึ่ง

ค. การใช้คำบอกเหตุ
ได้แก่ ถ้า

ง. การใช้คำบอกลำดับ
ได้แก่ ข้อที่

๒. การใช้วลี วลีที่ใช้ในการ
เปลี่ยนหัวเรื่องมี ๔ ประเภทด้วยกัน คือ

ก. นามวลี ได้แก่ คำว่า
เรื่อง

ข. กริยวลี ได้แก่ มี

ค. กาลวลี ได้แก่ เมื่อ
เมื่อวันที เมื่อเร็วๆ นี้ ต่อไปนี้ คราวนี้ ที่นี้

ง. บุพบทวลี ได้แก่ ใน
ตามที่ กับ ที่

๓. การใช้ตัวเลข ตัวเลขที่ใช้
ในการเปลี่ยนหัวเรื่อง เป็นตัวเลขที่บอกลำดับ

ผลการวิจัยเกี่ยวกับลักษณะภาษาที่
แสดงการเปลี่ยนหัวเรื่องในลายพระหัตถ์ของ
สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์
และจดหมายกราบทูลของพระยาอนุমানราชชน
ปรากฏรายละเอียดดังนี้

๓.๑ ลักษณะภาษาที่แสดงการ
เปลี่ยนหัวเรื่องในลายพระหัตถ์ของสมเด็จพระ
เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ผลการวิจัย
พบว่าทรงใช้ลักษณะภาษาที่แสดงการเปลี่ยน
หัวเรื่องโดยการใช้วลีมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ

๖๕.๔๐ รองลงมาคือ การใช้ตัวเลขคิดเป็นร้อยละ ๒๕.๓๘ และน้อยที่สุดคือการใช้คำคิดเป็นร้อยละ ๔.๘๒ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

- ตัวอย่างการเปลี่ยนหัวเรื่องด้วยการใช้คำบอกความขัดแย้ง

ขอจบใจท่านที่บอกให้ทราบในหลักอักษร อันยอมใช้ไปตามลักษณะฐาน เช่น แม่กง ต้องใช้ไปในความงอ แม่กับแม่กง ใช้ไปในความอุบอิบอมอม ซึ่งฉันไม่เคยคิดไปถึงดีมาก

|| ส่วนที่ท่านเอาคำตักของจีนมาปรับกับคำตักทุกชั้นนั้นฉันเห็นขัดข้องเพราะคำตักเป็นคำไทย หมายความว่า ร่วงหล่น หลุดพลัด คำทุกขเป็นคำบาลี จะเอาปรับเข้ากับคำตักหาได้ไม่ ถ้าจะเอาคำตักปรับกับคำตักนั้นปรับได้ไม่ขัดข้อง

(ลายพระหัตถ์ลงวันที่ ๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๘๐) (เล่ม ๑ หน้า ๒๐๕)

ตราในปั้งซึ่งส่งคืนมาให้ท่านคราวหลังนั้นมีดวงหนึ่งซึ่งจดว่าตรามัศยวตาสที่เขียนดั่งนั้นผิด แต่ฉันหาได้จดทักมาไม่ว่าเขียนผิดเป็นแต่จดชื่อที่ถูกมาให้ข้างท้ายว่าตรามัตยวตาร...

|| อีกข้อหนึ่ง ท่านปรึกษาไปกับการที่จะให้ช่างเขียนลอกตราต่างๆ ออกเป็นแบบท่านพูดไปคราวก่อนทีหนึ่งแล้ว แต่ฉันลืมข้ามไปเสียไม่ได้ตอบ

(ลายพระหัตถ์ลงวันที่ ๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๒) (เล่ม ๓ หน้า ๕๕)

Bento คำญี่ปุ่นตรงกับปันโต คำปันโตที่จะเป็นจินตนาการช่วยสอบดูด้วย

|| อนึ่ง บทสรรเสริญพระบารมีที่ฉันบอกว่าแต่งให้ละคอนดึกดำบรรพ์ร้องนั้นนั้นเป็นครั้งที่ ๓ มาแล้ว ครั้งแรกแต่งให้ทหารร้องเล่นคอนเสิร์ตถวายที่ศึกษาธิการ...

(ลายพระหัตถ์ลงวันที่ ๓๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๔) (เล่ม ๕ หน้า ๓๒)

คำว่า จามร ควรจะเป็นเส้นจามรี พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ตรัสแล้วว่า เจ้าแขกทางอินเดียเขามีคนถือเส้นจามรีเคียงข้างพระที่นั่ง และไม่ใช่ถือไปเฉยๆ มีการกระแทกกระทุ้งขึ้นลง ให้ชนเพียบพวยไปด้วย ส่วนจามรของเรากลายเป็นพัดยอดแหลมสองลอนไป...

|| ถ้าจะสระตะคำ กลิ้งพรหมซึ่งมาในกฎหมายเชียรบาล ก็มีทางลาที่ท่านจะได้เคยเห็น...

(ลายพระหัตถ์ลงวันที่ ๒๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๑) (เล่ม ๒ หน้า ๗๘-๗๙)

- ตัวอย่างการเปลี่ยนหัวเรื่องด้วยการใช้นามวลี

คำสวนที่ไขว่มีรั้วล้อมนั้นเห็นจะเป็นคำไขว่ของประเทศที่พื้นที่ทำรั้วล้อมกันอยู่ ที่ไขว่มีห้องร้อง ก็เห็นจะเป็นแต่ในประเทศที่มีพื้นที่ราบต่ำเพื่อแบ่งน้ำพูนโคกให้คันไม่อยู่...

|| คำว่า ไร่ มีคำว่า ไม้ไผ่ แผลงไผ่ อยู่ท่านควรพิจารณาว่าจะเป็นคำเดียวกันหรือมิใช่ ถ้าเป็นคำเดียวกัน ไม่หมายถึงคันไม้ใหญ่ ซึ่งมีเนื้อทำอะไรได้ดอกกระมัง...

(ลายพระหัตถ์ลงวันที่ ๑๘ พฤศจิกายน
พ.ศ. ๒๔๘๒) (เล่ม ๓ หน้า ๒๐๓-๒๐๔)
- ตัวอย่างการเปลี่ยนหัวเรื่องด้วย
กริยาวลี

พระนามรัชฎาธิราช ฉันคิดว่าหมาย
ถึงรัฐ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่
หัวก็ทรงพระราชดำริเช่นนั้น ตระหนักพระ-
ราชหฤทัยว่าเขียนคลาดเคลื่อนเป็นครั้งบาป
ครั้งสัสกฤต...

|| มีคำบุบสลายซึ่งสบตาฉันอยู่อีก ๒
คำ คือ มนุสารฤทธิในหน้า ๒๒ กับ เทวสุฐาน
หน้าเท่าไรไม่ได้จดไว้ อยู่ตอนท้าย ซึ่งกล่าวถึง
พราหมณ์...

(ลายพระหัตถ์ลงวันที่ ๒๕ พฤศจิกายน
พ.ศ. ๒๔๗๕) (เล่ม ๑ หน้า ๑๐๑)
- ตัวอย่างการเปลี่ยนหัวเรื่องด้วย
กาลวลี

ฉัพพรรณรังษี ฉันเคยสืบสวนเพราะ
จะต้องเขียนรศมีพระเจ้าอยู่หัวจนมีเรื่องสนุก
บาลีว่า นิล ปิต โลหิต มนุเชษฐ ปภัสสร
คูพจนานุกรม ซิลเดอ์ แล้วก็ไม่พอใจ...

|| เมื่อวันที่ ๑๓ เดือนนี้ นายพีช
มาหาไปจังหวัดระนอง สนทนากันเรื่องก็
ดำเนินไปถึงพลับพลางตุรमुख ได้ความว่าที่
เขาพูดนั้นตั้งใจอ้างถึงพลับพลางตุรमुखที่วัง
จันทร์เกษม...

(ลายพระหัตถ์ลงวันที่ ๑๘ พฤศจิกายน
พ.ศ. ๒๔๘๒) (เล่ม ๓ หน้า ๒๐๘)
- ตัวอย่างการเปลี่ยนหัวเรื่องด้วย
บุพพทวลี

ทร ทำไมเราอ่านเป็นเสียง ซ ฉัน
ไม่เข้าใจจนทุกวันนี้ เพื่อนประเทศที่อยู่ใกล้
เคียงกันก็ไม่เห็นมีใครเขาอ่านเป็นเสียง ว เช่น
ทรง ทรวง เขมร เขาก็อ่านว่า ตรง ตรง
...

|| ตามที่สอบคำเจริญ ได้ความว่า
เขมรเขียนสะกด น นั้นถูกต้องแล้ว ทางเรา
กับทางเขมรใช้ตัวผิดกันลงไป เช่น โปรด
เราสะกดด้วยตัว ด แต่ทางเขมรเขาเขียนสะกด
ด้วย ส

(ลายพระหัตถ์ลงวันที่ ๑๓ พฤษภาคม
พ.ศ. ๒๔๘๓) (เล่ม ๔ หน้า ๑๔)

- ตัวอย่างการเปลี่ยนหัวเรื่องโดยการ
ใช้ตัวเลข

๑. คำดำๆ แดงๆ ฉันเห็นเป็น
พหูพจน์เหมือนกัน หมายความว่าคำหลายแห่ง
แดงหลายแห่ง...

๒. คำเดิม กับเดิม อันใกล้กัน
มากนั้น ฉันก็คิดหาคำเปลี่ยนแทนได้เป็นเดิม
กับเสริม...

๓. บนบาน ลนลาน แทรกแซง
ดูเป็นคำซ้อน

(ลายพระหัตถ์ลงวันที่ ๒๔ มีนาคม
พ.ศ. ๒๔๘๑) (เล่ม ๒ หน้า ๒๗๑)

๓.๒ ลักษณะภาษาที่แสดงการ
เปลี่ยนหัวเรื่องในจดหมายกราบทูลของ
พระยาอนุমানราชชน ผลการวิจัยพบว่าใช้
ลักษณะภาษาที่แสดงการเปลี่ยนหัวเรื่องโดย
การใช้วลีมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ ๘๘.๕๘

รองลงมาคือ การใช้ตัวเลขคิดเป็นร้อยละ ๑๗.๐๒ และน้อยที่สุด คือ การใช้คำ คิดเป็นร้อยละ ๔.๔๐ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

- ตัวอย่างการเปลี่ยนหัวเรื่องด้วยการใช้คำบอกความขัดแย้ง

ประกาศ ๒ จะบับข้างบนนี้ข้าพระพุทธเจ้าได้อ่านคู่อีกครั้งหนึ่งเห็นด้วยเกล้าว่ามีความในบางแห่งเป็นทำนองไขข้อต่อความในพระราชนิพนธ์อยู่บ้าง ...

|| ส่วนเรื่องรูปทองสัมฤทธิ์ บัดนี้สมเด็จพระบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้มีลายพระหัตถ์ประทานพระอนุญาตให้พิมพ์คำอธิบายเรื่องประวัติรูปสัมฤทธิ์ของพระองค์ท่าน ประกอบกับพระราชนิพนธ์ของสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงนั้นได้...

(จดหมายกราบทูลลงวันที่ ๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๕) (เล่ม ๑ หน้า ๕๕)

- ตัวอย่างการเปลี่ยนหัวเรื่องด้วยการใช้คำบอกการเพิ่มเติม

ที่ข้าพระพุทธเจ้ากราบทูลมาโดยยี่ดียวนี้ก็โดยเชื่อด้วยเกล้าฯ ว่าแม้จะผิดพลั้งหรือขาดเกินไปอย่างไร คงรับพระเมตตากรุณาและพระบารมีปกเกล้าฯ เป็นที่พึ่ง

|| อนึ่ง เมื่อวันเสาร์ที่แล้วมาได้มีการชำระคำในปทานุกรม ถึงคำว่าเขื่อนข้าพระพุทธเจ้าเสนอคำว่า เขื่อนเพชรโดยอธิบายตามที่ข้าพระพุทธเจ้าจดไว้ว่ากำแพงชั้นภายในพระราชวังมีขนาดเตี้ย

(จดหมายกราบทูลลงวันที่ ๑๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๘๐) (เล่ม ๑ หน้า ๑๕๑)

- ตัวอย่างการเปลี่ยนหัวเรื่องด้วยการใช้คำบอกลำดับ

ยี่สานกับปสานถ้าเดิมเป็นคำเดียวกันเสียง ป กับ ย ในคำนี้จะเพี้ยนกันไม่ได้

|| ข้อที่ทรงพระเมตตาหักท้วงคำอื่นในลายพระหัตถ์ จะบับลงวันที่ ๓๑ ตุลาคม ข้าพระพุทธเจ้าได้แก้ไขตามนั้นทุกคำ

(จดหมายกราบทูลลงวันที่ ๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๘๒) (เล่ม ๓ หน้า ๑๘๖)

- ตัวอย่างการเปลี่ยนหัวเรื่องด้วยการใช้นามวลี

ข้าพระพุทธเจ้าได้รับลายพระหัตถ์ลงวันที่ ๑๖ เดือนนี้ พระเดชพระคุณล้นเกล้าฯ หาที่สุดมิได้

|| คำว่า กระลาบาศ ข้าพระพุทธเจ้าได้สอบถามสวาสีสัตยนันทบุรี ได้รับคำชี้แจงว่าเพี้ยนไปจากคำ กลาปัตร แปลว่า ใบตองกลาเป็นภาษาเบงกาลี แปลว่า กล้วย...

(จดหมายกราบทูลลงวันที่ ๒๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๕) (เล่ม ๕ หน้า ๑๓)

- ตัวอย่างการเปลี่ยนหัวเรื่องด้วยกริยวลี

เรื่องทำศพในทำนังของจีนและริเบต คงสืบมาจากประเพณีของชาวฮินดูที่ทำศพพวกนักบวชให้เป็นทำนัง ประเพณีนี้จะติดมาถึงไทยในเมืองจีน ...

|| มีผู้บอกข้าพระพุทธเจ้าว่า คำว่าตัดหน้าฉานไม่เฉพาะใช้แต่ตัดหน้ากระบวนเสด็จเท่านั้น แม้พระบรมมหาราชวังก็เรียกว่าหน้าฉานได้...

(จดหมายกราบทูลลงวันที่ ๓ มกราคม

พ.ศ. ๒๔๘๒) (เล่ม ๓ หน้า ๒๖๑)

- ตัวอย่างการเปลี่ยนหัวเรื่องด้วยกาล
วลี

ไม่สำหรับต่อขาให้สูงเดินได้เก้งก้าง
อย่างทีในภาษาอังกฤษเรียกว่า stilts ทาง
พายัพเรียกกกัก ทางนครสวรรค์และอีสาน
เรียกว่า ขาหย่าง ...

|| วันที่ ๒๘ เมษายน เป็นวันมงคล
คล้ายกับประสูติของใต้ฝ่าพระบาท ข้าพระ-
พุทธเจ้าไม่ทราบเกล้าฯ ว่าจะแสดงความรู้
ปลาบปลื้มได้เพียงไร...

(จดหมายกราบทูลลงวันที่ ๒๖
เมษายน พ.ศ. ๒๔๘๔) (เล่ม ๔ หน้า ๒๒๑)

- ตัวอย่างการเปลี่ยนหัวเรื่องด้วย
บุพบทวลี

เมื่อปรับคำแปลของคำว่า โมห ก็
ตรงกับหลง วังเวง ผิด ความลงกันได้หมด
คิดด้วยเกล้าฯ ว่า โมห เป็นเครื่องเศร้าหมองใจ
เป็นต้นเหตุให้พาไปตกนรกได้...

|| ในตำราภาษาศาสตร์เปรียบเทียบ
หมายของคำเหมือนเป่าที่มีใจกลางเป็นจุดคำ
ว่าเป็นความหมายเดิมของคำ แต่ธรรมชาติเป่า
ย่อมมีขอบเขตแผ่ออกไปโดยรวม...

(จดหมายกราบทูลลงวันที่ ๓
กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๔) (เล่ม ๔ หน้า ๒๔๐)

ตัวอย่างการเปลี่ยนหัวเรื่องด้วยการ
ใช้ตัวเลข

๑. ชะมัด ข้าพระพุทธเจ้าใช้ด้วย
หลงผิด ที่ถูกควรเป็นชะงัด ชะมัดคงมีแต่

ภาษาปาก...

๒. เสียงนอนของพวกหอดเตนโตด
ข้าพระพุทธเจ้าเห็นพ้องในพระวิจารณ์ที่ตรัสว่า
จะเป็นสวดอะไรอย่างหนึ่ง

๓. หกปลา หิมพ์ผิดข้าพระพุทธ-
เจ้าต้องการเขียนว่าหอยลาก

๔. เรื่องแมว เป็นความรู้แก่ข้า
พระพุทธเจ้ามาก แมวคราวที่ถูกควรจะเป็น
แมวเคราคังครัส...

(จดหมายกราบทูลลงวันที่ ๘ กันยายน
พ.ศ. ๒๔๘๒) (เล่ม ๓ หน้า ๑๑๐)

อภิปรายผล

๑. โครงสร้างของภาษาในการขึ้น
ต้นและลงท้าย ลายพระหัตถ์ของสมเด็จพระ
เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ทรงใช้คำ
ขึ้นต้นลายพระหัตถ์ที่มีโครงสร้างบรรดาศักดิ์ +
ราชทินนาม (พระยาอนุমানราชชน) มากที่สุด
นับตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๖๕-๒๔๘๕ ทั้งนี้อาจจะ
มีสาเหตุมาจากการที่ทรงมีพระประสงค์ใช้คำ
ขึ้นต้นลายพระหัตถ์ที่เป็นทางการ และเป็นที
น่าสังเกตว่านับตั้งแต่ ปี พ.ศ. ๒๔๘๕-๒๔๘๖
ทรงเปลี่ยนรูปแบบการใช้คำขึ้นต้นลายพระหัตถ์
ที่มีโครงสร้างหลากหลาย เช่น โครงสร้าง
คำขึ้นต้นแบบคำนำหน้า + ชื่อตัว + ราช
ทินนาม + นามสกุล ทั้งนี้อาจเป็นเพราะทรง
มีความคุ้นเคยกับพระยาอนุমানราชชนมาก
ยิ่งขึ้น ทั้งนี้สังเกตได้จากคำขึ้นต้นลายพระหัตถ์
ที่ทรงใช้และวิธีที่ทรงพระดำรัสถึงเรื่องต่าง ๆ

ก็มีวจนลีลาที่แสดงความสนิทสนมมากขึ้น
(ม.ล. บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, ๒๕๐๖, หน้า ๘๕)

สำหรับคำลงท้ายลายพระหัตถ์มี
ลักษณะเด่น คือ ไม่ทรงใช้คำลงท้ายใด ๆ
แต่จะทรงลงพระนามเลย ทั้งนี้เนื่องจาก
พระองค์ท่านทรงดำรงพระอิสริยยศ เป็นสมเด็จพระ
พระเจ้าบรมวงศ์เธอ (ชั้น ๔) ซึ่งมีฐานันดร
ที่สูงกว่าพระยาอนุমানราชชน จึงมิต้องทรงใช้
คำลงท้ายลายพระหัตถ์กับสามัญชน

พระยาอนุমানราชชนใช้คำขึ้นต้น
จดหมายกราบทูลที่มีโครงสร้างแบบกริยาวลี +
กริยาวลี ที่มี ‘ทรง’ นำหน้า + สรรพนาม
(ขอประทานกราบทูลทรงทราบได้ฝ่าพระบาท)
มากที่สุด ทั้งนี้เนื่องจากโครงสร้างคำขึ้น
ต้นจดหมายกราบทูลดังกล่าวเป็นโครงสร้าง
ที่ใช้กันอย่างเป็นทางการในสมัยนั้น สำหรับ
การใช้คำลงท้ายจดหมายกราบทูล พระยา
อนุমানราชชนใช้วลี “ควรมิควรแล้วแต่จะ
โปรดเกล้าฯ ข้าพระพุทธเจ้าพระยาอนุมาน
ราชชน ขอประทานกราบทูลสมเด็จพระเจ้าบรม
วงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์”

๒. การเชื่อมโยงความ ทั้งสมเด็จพระ
เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ และ
พระยาอนุমানราชชน ทรงใช้และใช้รูปแบบ
การเชื่อมโยงความที่เหมือนกัน คือ การ
เชื่อมโยงความประเภทการใช้คำเชื่อมแบบ

ขยายความ ทั้งนี้ อาจเนื่องจากเนื้อหาสาระ
ในจดหมายได้ตอบเป็นตัวกำหนดรูปแบบการ
ใช้คำเชื่อมโยงความประเภทดังกล่าว เพราะ
ในลายพระหัตถ์และจดหมายกราบทูลเกือบ
ทั้งหมดมีเนื้อหาเกี่ยวกับการสนับสนุนคำศัพท์
ขนบธรรมเนียม ประเพณี ตลอดจนการ
เล่าเรื่องที่มาของตำนานการละครและดนตรีไทย
ดังนั้น รูปแบบการเชื่อมโยงความจึงสอดคล้อง
กับลักษณะของเนื้อหา ซึ่งผลการวิจัยนี้สอดคล้อง
กับแนวคิดของฮาลลiday และฮาซาน (Halliday
& Hasan, ๑๙๗๖) และแนวคิดของชลธิชา
บำรุงรักษ์ (๒๕๓๕)

๓. ลักษณะภาษาที่แสดงการเปลี่ยน
หัวเรื่อง ทั้งสมเด็จพระ เจ้าฟ้ากรมพระยา
นริศรานุวัดติวงศ์ และพระยาอนุমানราชชน
ทรงใช้และใช้ลักษณะภาษาที่แสดงการเปลี่ยน
หัวเรื่องเหมือนกัน โดยการใช้นามวลี “คำว่า”
และ “เรื่อง” ทั้งนี้สอดคล้องกับลักษณะเนื้อหา
สาระในจดหมายได้ตอบที่มีเนื้อหาเป็นการ
ซักถามเกี่ยวกับที่มาของคำศัพท์ ความรู้เรื่อง
ของวัฒนธรรมไทย ซึ่งในจดหมายแต่ละ
ฉบับมีเนื้อหาที่แตกต่างกันออกไป และมีหลาย
หัวเรื่อง ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัย
ของศศิวิมล พลิตาภรณ์ (๒๕๔๔) และรุ่งรัตน์
พรรัตน์กำจาย (๒๕๔๔)

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

๑. ควรศึกษาลักษณะภาษาในจดหมายโต้ตอบระหว่างสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ กับพระยาอนุমানราชชนในด้านวจนลีลา (stylistics)

๒. ควรศึกษาลักษณะภาษาที่แสดงการเปลี่ยนหัวเรื่องย่อยในจดหมายโต้ตอบระหว่างสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์กับพระยาอนุমানราชชน

๓. ควรศึกษาลักษณะภาษาในจดหมายโต้ตอบของผู้เขียนคนอื่นๆ อาทิ สาส์นสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ กับสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ ชั้น ๔ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ

บรรณานุกรม

- กรรณิกา จักรกรอง. (๒๕๔๔). *วิเคราะห์การเชื่อมโยงความในกลอนบทละครนอกเรื่องไกรทอง*
คาวิ และสังข์ศิลป์ชัย. ภาคนิพนธ์สาขาวิชาภาษาไทย, มหาวิทยาลัยบูรพา.
- กัลยา ดิงศักดิ์, ม.ร.ว. และอมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (๒๕๓๑). *รายงานการวิจัยเรื่องการใช้*
คำเรียกขานในภาษาไทยสมัยกรุงรัตนโกสินทร์. กรุงเทพฯ : คณะอักษรศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กาญจนา เจริญเกียรติบรร. (๒๕๔๓). *ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับมุมมองในข่าววัดพระ*
ธรรมกายที่เสนอในหนังสือพิมพ์ไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต,
สาขาภาษาศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กึ่งกาญจน์ เทพกาญจนา. (๒๕๓๕). *รายงานการวิจัยเรื่องการใช้ภาษาในการตรวจรักษาโรค*
ของอายุรแพทย์. กรุงเทพฯ : คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จันจิรา จิตตะวิริยะพงษ์. (๒๕๔๐). *ถ้อยคำที่ใช้เป็นสำนวนในภาษาข่าวการเมืองในหนังสือพิมพ์*
รายวัน พ.ศ. ๒๕๓๔ - ๒๕๓๘. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิต, สาขา
ภาษาศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชนินทร วิริยะพันธ์. (๒๕๓๓). *รูปแบบคำขึ้นต้นจดหมายส่วนตัวในภาษาไทย : การศึกษาเชิง*
ภาษาศาสตร์สังคม. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิต, สาขาภาษาศาสตร์, บัณฑิต
วิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชลธิชา บำรุงรักษ์. (๒๕๓๕). *การวิเคราะห์ภาษาระดับข้อความประเภทต่าง ๆ ในภาษาไทย*.
 ม.ป.ท. (อีดสำเนา)
- _____. (๒๕๔๔). *การจัดประเภทภาษาระดับข้อความในภาษาไทย*. ใน *จินตนา ดำรงเลิศ*
(บรรณาธิการ). วิทยปัญญา. (หน้า ๑๖๒ - ๑๗๗). กรุงเทพฯ : สหธรรมิก.
- ชัชวดี ศรีลัมพ์. (๒๕๔๔). *การใช้ภาษาในห้องสนทนา*. *ศิลปศาสตร์*, ๑ (๑), ๗๗ - ๘๒.
- ดวงจิตร์ จิตรพงศ์, ม.จ. (๒๕๒๑). *พระประวัติสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์*.
 ใน *บันทึกเรื่องความรู้ต่าง ๆ* (หน้า คำนำ, ๑ - ๓๔). กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.

- ทัศนีย์ เจริญพร. (๒๕๓๔). ลักษณะการเชื่อมโยงความในศิลาจารึกอีสานระหว่าง พ.ศ. ๑๘๕๓ - ๒๔๖๖. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาภาษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ธีรนุช โชคสุวณิข. (๒๕๔๓). การศึกษาวิเคราะห์ภาษาของบทความแสดงความคิดเห็นในหนังสือพิมพ์ไทย (๒๕๓๖ - ๒๕๔๐). วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต, สาขาภาษาไทย, บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นพรัตน์ คงมาลา. (๒๕๓๒). การใช้ภาษาในสารคดีของวณิช จรุงกิจอนันต์ ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๒๐ - ๒๕๒๕. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาภาษาไทย, บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นริศรานุกิตติวงศ์, สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยา. (๒๕๒๑). บันทึกเรื่องความรู้ต่างๆ เล่ม ๑ - ๕ (พิมพ์ครั้งที่ ๒). กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- บรรเจิด อินทจันทร์ยัง. (๒๕๔๓). อันเนื่องมาจากคำว่า “ควรมีควรแล้วแต่จะโปรด”. โลกประวัติศาสตร์, ๖ (๓), ๕๕-๕๖.
- บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, ม.ล. (๒๕๐๖). บันทึกเรื่องความรู้ต่างๆ. สังคมศาสตร์ปริทัศน์, ๑ (๑), ๘๘ - ๘๑.
- ประคอง นิมนานเหมินทร์. (๒๕๔๒). พระยาอนุমানราชชน. ใน สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคกลาง. เล่ม ๑๕. (หน้า ๗๓๑๐ - ๗๓๐๖). กรุงเทพฯ : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.
- ประภาพร มณีโรจน์. (๒๕๒๕). การใช้รูปแบบคำนามเพื่อบอกความต่อเนื่องในข้อเขียนภาษาไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาภาษาศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปรีชา ช่างขวัญยืน. (๒๕๔๐). รายงานการวิจัย ธรรมวาทะโวหารไทย. กรุงเทพฯ : คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปรียา หิรัญประดิษฐ์ ร.น., ร.อ.หญิง. (๒๕๔๔). รายงานการวิจัยการวิเคราะห์การใช้ภาษาไทยในเอกสารทางด้านการธุรกิจการพิมพ์. นนทบุรี : สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- พิมพ์พิชย์ ทวยเจริญ. (๒๕๔๓). ภาพรวมของการศึกษาภาษาศาสตร์. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- พูนสุข นาวิก. (๒๕๓๓). ลักษณะการเชื่อมโยงความในภาษาระดับข้อความในภาษาไทยถิ่นเหนือ จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาภาษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ยงยุทธ พูพะเนียด ร.น.,ร.อ. (๒๕๓๒). ลักษณะของภาษาที่ใช้ในการบรรยายข่าวกีฬาที่ปรากฏในหนังสือพิมพ์และนิตยสารกีฬาภาษาไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิต, สาขาภาษาไทย, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- รุ่งรัตน์ พรรธน์กำจาย. (๒๕๔๔). การแสดงหัวเรื่อง ใน พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาภาษาศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วัชรพล บุญมิตร. (๒๕๓๕). ดัชนีปริเฉทในบทสนทนาแบบกันเองของผู้พูดภาษาไทยกรุงเทพ. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาภาษาไทย, บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิไลวรรณ ขนิษฐนันท์. (๒๕๒๕). ภาษาในหนังสือสามสมเด็จ. ธรรมศาสตร์, ๑๕ (๑), ๓๕ - ๔๕.
- _____. (๒๕๓๗). รายงานวิจัยลักษณะภาษาไทยที่ใช้ผ่านสื่อมวลชนโทรทัศน์. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ.
- วีระ อินพันทัง. (๒๕๔๒). สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์. ใน สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคกลาง เล่ม ๗ (หน้า ๒๕๕๖ - ๒๕๖๑). กรุงเทพฯ : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.
- ศักดิ์สิทธิ์ ลิ้มกุลาคมน์. (๒๕๓๔). กลวิธีการใช้คำในภาษาโฆษณาภาษาไทยทางโทรทัศน์และนิตยสารไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิต, สาขาภาษาศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศศิวิมล ผลิตาภรณ์. (๒๕๔๔). ลักษณะภาษาในพระราชนิพนธ์ประเภทสารคดีท่องเที่ยวใน สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาภาษาศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ศุภธิดา เทียมสมบูรณ์. (๒๕๔๑). กลไกทางภาษาในการตอบคำถามของนักการเมืองไทยในการให้สัมภาษณ์สื่อมวลชน. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาภาษาศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมชัย อนุมานราชชน, สมศรี สุกมลนันท์ และมัลลี เวชชาชีวะ. (๒๕๓๕). พระยาอนุมานราชชน พ่อของลูก. (พิมพ์ครั้งที่ ๓). กรุงเทพฯ : ที.พี.พริน.

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. (๒๕๓๑). ๑๐๐ ปี พระยาอนุมานราชชน. กรุงเทพฯ :
อัมรินทร์พรินต์ติ้งกรุ๊ป.

สุธิดา สุนทรวิภาค. (๒๕๓๗). รูปภาพที่แสดงทัศนคติในภาษาไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญา
อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาภาษาศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุภาพร งามประดิษฐ์. (๒๕๓๙). การเชื่อมโยงความในรายงานข่าวทางโทรทัศน์ : ข่าวอ่าน
กับข่าวสดแบบไม่มีบท. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาภาษาศาสตร์,
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

de Beaugrande, R. & Dressler, W.U. (1994). *Introduction to Text Linguistics* (7th
edition). London : Longman.

Halliday, M.A.K. & Hasan, R. (1976). *Cohesion in English*. London : Edward Arnold.
